

Les fonts sota vigilància. Programa de seguiment dels ecosistemes fontinals a llarg termini

En el context del clima mediterrani les fonts esdevenen hàbitats de mida reduïda que es poden considerar petites illes on l'aigua hi és generalment present, però situades en un entorn molt més sec. Això fa que s'hi desenvolupin unes comunitats molt característiques que no podrien subsistir sense l'essencialmentada presència de l'aigua.

Les fonts, a més, han tingut molta rellevància cultural, i han estat lloc de trobada alhora que han servit com a punts d'abastament d'aigua, un fet que perdura a dia d'avui.

Enmig de l'actual escenari de canvi global, les fonts corren un greu perill de patir períodes cada cop més llargs de manca d'aigua o fins i tot d'assecar-se definitivament. Això podria comportar, en un primer estadi, una simplificació de les comunitats, i finalment la pèrdua irremediable de la particular fauna i flora que hi habita (Fernández-Martínez en revisió a la revista *Global Change Biology*).

Per tal d'augmentar el coneixement sobre aquests ecosistemes, la Delegació de la Serralada Litoral Central de la ICHN va iniciar el 2013 el Projecte Fonts (vegeu [Projecte Fonts](#), en l'apartat de recerca de la Delegació) que durant els darrers deu anys ha estat estudiant nombrosos aspectes de les relacions entre les característiques fisicoquímiques de les aigües i els briòfits (molses i hepàtiques) que

són un dels principals protagonistes dels ecosistemes fontinals.

La sequera persistent dels darrers tres anys (2021-2023) ja ha posat en evidència una problemàtica greu, i recentment s'ha constatat una pèrdua dramàtica de cabal del 91,9 % del global a 31 fonts estudiades ara fa deu anys, el 45 % de les quals ara romanen seques (Corbera *et al.* 2023: <https://raco.cat/index.php/Atzavara/article/view/412754>).

Amb l'objectiu d'avaluar els possibles canvis que pateixen les fonts i la composició fisicoquímica de les seves aigües, així com la densitat i diversitat dels organismes que les habiten, l'any 2023 s'ha iniciat un programa de seguiment a llarg termini de 32 fonts de tipologies diferents i distribuïdes en un gradient latitudinal que va des de la Serralada Litoral fins al Pirineu.

Alguns resultats del primer any de seguiment. Durant l'any 2023 el seguiment s'ha realitzat des de mitjan maig a principi de juliol. Dues de les fonts visitades estaven seques (font del

Font Claret al Matagalls, on creix amb abundància l'aiguarola.

Càlcul del percentatge de recobriments amb el quadrat de 0,25 m² dividit en 25 quadrats de 10x10 cm

Guia de papallones per a nois i noies, MÀRIUS DOMINGO, COIA DOLS. Una guia molt interessant per als que es vulguin iniciar en l'estudi o coneixença de les papallones diürnes. El preu és de 18,90 €. Si hi esteu interessats, escriviu a cossetania@cossetania.com.

Un naturalista en su entorno. L'editorial Carbrame acaba de publicar un interessant llibre que recopila articles del reconegut científic Bernd Heinrich sobre l'observació de la natura. Si hi esteu interessats adreceu-vos a www.carbrame.com.

Ferro de Dosrius i font de Briançó), mentre que a la font de Sant Patllari es van obtenir els valors més alts de cabal (7.000 ml s^{-1}). Pel que fa a la conductivitat aquesta ha variat entre $28 \mu\text{S cm}^{-1}$ (font Claret, Matagalls) i $1.316 \mu\text{S cm}^{-1}$ (font del Sot, Dosrius).

En el conjunt de les 32 fonts s'han identificat un total de 91 organismes: 36 briòfits, 33 fanerògames, 9 pteridòfits, 9 invertebrats, 2 amfibis, un fong i una alga.

La molsa *Palustriella commutata* és una espècie abundant en ambients calcaris i va ser de la que s'han obtingut els valors més alts de cobertura en els quadrats de $0,25 \text{ m}^2$ (68 % a la font Fresca de Ridaura). L'aiguarola (*Chrysosplenium oppositifolium*) és una fanerògama que prefereix sols silicis en zones molt humides de muntanya, a la font Negra (Vilallonga de Ter) i a la font Claret (Matagalls) s'han observat recobriments més alts del 50 %. *Fissidens* ha sigut el gènere de molses del qual s'ha obtingut una diversitat més alta, en total s'han identificat 6 espècies. Habitualment aquestes espècies ocupen àrees petites o es barregen amb altres espècies, però *Fissidens grandifrons* tenia valors força alts de cobertura (46,6 %) a la font de can Paraina (Arbúcies). Cal destacar que generalment a cada font només hi creix una, o màxim dues, espècies d'aquest gènere, la qual cosa posa en evidència la diversitat entre fonts. La molsa *Rhynchostegium riparioides* prefereix aigües fredes, amb pocs nutrients i fort corrent, a la font de les Nàiades s'ha trobat la cobertura més alta d'aquesta espècie (42,1 %).

Entre els invertebrats cal destacar la presència del crustaci amfipode *Echinogammarus longisetosus* a 5 de les 32 fonts visitades, totes amb una relativa connexió del desguàs amb un curs fluvial proper. És probable que si aquesta connexió es perdés durant períodes perllongats de temps, aquestes poblacions estarien en un risc molt gran de desaparèixer. A la font de la Nespereta (Montnegre) en vam trobar en un nombre elevat el 2013, mentre que durant el seguiment d'aquest any, sense connexió fluvial, tan sols vam veure dos individus. També es va detectar la presència del gasteròpode invasor *Potamopyrgus antipodarum*, però de moment a una sola font, la de Bufaganyes (Garrotxa).

Finalment, i pel que fa als vertebrats destaca la presència de larves de salamandra a sis fonts. La presència d'aquesta espècie denota la bona qualitat de l'aigua i el bon estat de conservació de l'ecosistema fontinal. Més informació a l'apartat de [Recerca](#) de la Delegació.

Propostes de futur. Les dades obtingudes durant l'any 2023 han de servir de base pel seguiment en els anys futurs. L'objectiu és repetir el mateix mostreig seguint el mateix protocol un cop cada any. Això permetrà establir els canvis que es produeixin a mitjà i llarg termini i testar si aquests tenen relació amb els canvis ambientals que es vagin succeint.

Agraïments. Aquest estudi ha rebut el suport econòmic de la Secció de Ciències i Tecnologia de l'Institut d'Estudis Catalans. ■

Delegació del Bages

Sortides naturalistes guiades

Travessa Coll de la Creueta - Puigllançada - Mirador dels Orris (Berguedà). El dissabte 8 de juliol, el primer dia d'estiu inclement sense ni amenaça de ruixat de tarda, vam fer la travessa des del coll de la Creueta, a sobre de Castellar de n'Hug, sempre en direcció oest fins a trobar la carretera que des de Bagà puja a Grèixer i a coll de Pal, al trencall del mirador dels Orris –abans mirador del President. La ruta va ascendir al cim de Puigllançada (2.408 m), amb un desnivell considerable que va fer bons els versos de Joan Maragall: «jo no sé lo que teniu / que us estimi tant, muntanyes», va seguir per coll de Pal i Comafloriu i, abandonant els rasos alpins, de baixada va transcórrer per ambients de tartera i de bosc de pi negre cap a l'antiga mina de barita de la Bòfia, el magnífic mirador dels Orris situat dalt d'un penya-segat encarat a Penyes Altes i a Tosa d'Alp, i finalment arribar al trencall de la carretera on oportunament l'autobús ens recollí.

La jornada es va dedicar a la interpretació de la geografia i la geologia, a l'observació de la fauna i la flora, i a gaudir d'un dia immillorable de muntanya amb vistes excelses.

La ruta carenera ens permeté trepitjar tres grans conques hidrogràfiques de Catalunya que conflueixen aquí dalt: la del Ter, la del Segre i, en major extensió, la del Llobregat.

L'estructura geològica a nivell detallat és enrevessada a conseqüència de l'orogènia pirinenca que va comprimir i apilar aquests terrenys a base de grans encavalcaments i una multitud de plecs i falles de tota mena. A escala gran, sí que vam apreciar bé la dominància de lutites roges del Permian (~270 Ma), impermeables sota de Castellar de n'Hug i durant bona part de l'ascensió cap al coll de la Creueta, i per sobre, en contacte discordant, calcàries marines de color clar del Devonian (~370 Ma), més antigues malgrat estar situades per sobre. Tot i la pluviositat elevada, no hi ha rierols en l'àrea de calcàries del Devonian; l'aigua s'infiltra a través d'esquerdes, circula subterràniament i brolla, molt més avall, a les fonts del Llobregat, al contacte entre les calcàries i les lutites roges.

A alguns dels relleus més alts, com al propi coll de la Creueta, destaca una capa de calcàries de color rosat o vermellós, es-

(Continua)

pecialment dura, que serveix de guia per interpretar l'estratigrafia. Es tracta de les calcàries Griotte, tan belles com apreciades en construcció. Les calcàries Griotte guanyen encara més interès per la presència dels fòssils anomenats goniatis, uns mol·luscs de closca en espiral semblants als ammonits. No deixa de ser sorprenent l'existència d'un fòssil de gairebé 400 Ma que puguem reconèixer perfectament. En aquestes calcàries també s'hi pot trobar el mineral hematita, un òxid de ferro de color negre amb ratlla d'un vermell intens.

Les esquerdes de les calcàries Griotte permeten a moltes plantes rupícules d'arrel·lar. Entre elles es feien veure la paroníquia (*Paronychia kapela* subsp. *serpyllifolia*) per la blancor de les seves bràctees, la lliqueta nana (*Globularia repens*) amb els seus capítols de flors blaves, i el serpol (*Thymus serpyllum* subsp. *nervosus*) entapissat de flors purpúries. L'adjectiu *serpyllifolia* –fulla de serpol–, aplicat a la paroníquia que trobem al costat del serpol, il·lustra com l'hàbitat compartit condueix cap a la convergència de formes en el món vegetal.

L'ascensió al Puigllançada va descobrir ben florides moltes de les plantes pròpies dels prats alpins calcícoles. No és que les flors de les plantes alpines siguin especialment grans, llevat potser d'algunes gencianes, sinó que la seva part vegetativa és molt menuda a causa dels rigors climàtics; és la desproporció que ens fa veure grans les flors. No ens podem estar de comentar-ne algunes. L'heliàntem (*Helianthemum nummularium*), de flors radiades amb 5 pètals groc llimona i un feix d'estams sortint del centre, devia ser la planta amb flor vistosa més omnipresent; *Helianthemum nummularium* és una mata de rang altitudinal molt ample que es troba també a les àrees a major altitud del Bages i al Moianès. No faltaven les papilionàcies, entre elles el lot corniculat (*Lotus corniculatus*), de flors de color groc o taronja i, més abundós, el gavó alpí (*Ononis cristata*), de flors rosades amb el pètal superior o estàndard de color més intens pintant línies longitudinals paral·leles. L'escutellària (*Scutellaria alpina*) té un posat i un contrast de colors a les flors que recorda al gavó alpí, però pertany a la família de les labiades i les seves flors consten d'un tub llarg que s'obre en dos llavis, el superior o casc de color violeta i l'inferior ben blanc. Aquí i allà floria l'onosma (*Onosma fastigiata*), de la família boraginàcies, pilosa i amb flors penjants en tub de color groc. Entre les compostes van destacar l'àster alpí (*Aster alpinus*) amb les lígules de color lila i el centre de la inflorescència ataronjat, i un grup compacte d'arnica (*Arnica montana*), una planta molt més robusta amb un gran capítol solitari groc al capdamunt de la tija simple. L'arnica és apreciada per les seves propietats medicinals. Cal notar que el nom comú en català d'arnica s'aplica a espècies diferents en funció dels territoris, tot i que *Arnica montana* és l'arnica per excel·lència i la més ben valorada. Val la pena esmentar també la delicadesa de les flors de color blau cel de *Myosotis alpestris* i les petites umbel·

les grogues de *Bupleurum ranunculoides*. Es van trobar dues espècies de genciana: *Gentiana verna* que creixia una mica per tot arreu, i *G. campestris*, aquesta només a l'entorn de Comafloriu. Com a representant de les orquídiades va aparèixer, com s'esperava, la nigritel·la (*Nigritella nigra* [= *N. austriaca*]), tot i que escassa. La nigritel·la fou la planta que va merèixer el premi de la sortida.

L'ambient obert dels prats rasos alpins amb vistes inacabables és propici a l'observació de grans mamífers. Vam veure marmotes, isards i cérvols, tot i que en la majoria d'ocasions a distància, de manera fugaç i no pas per part de tota la colla.

La baixada des del coll de Comafloriu en direcció al mirador va comportar deixar enrere els relleus suaus i els prats per entrar en un terreny més abrupte, rocós i boscos. El límit altitudinal del bosc, tradicionalment empès avall per l'acció dels ramats, es troba en aquest vessant al voltant dels 2.100 metres. No és una línia horitzontal marcada al paisatge, sinó una aclarida progressiva del bosc amb pins negres cada vegada menors, més joves i més escassos a mesura que es guanya alçada, i que il·lustra la tendència actual del bosc a expandir-se cap amunt.

Prat amb *Arnica montana* florida

Les tarteres d'aquesta zona ens van obsequiar amb la presència estel·lar de dos endemismes notables del Pirineu: *Aquilegia viscosa* subsp. *montsicciana* i *Xatardia scabra*. *Aquilegia viscosa* subsp. *montsicciana*, que podem denominar corniol hirsut, es diferencia d'altres corniols pel port relativament petit i per les flors de color violeta pàl·lid amb els esperons cargolats, a més de ser hirsut com el seu nom indica i per l'hàbitat exclusiu a les pedrusques calcàries del Prepirineu. *Xatardia scabra* és una umbel·lífera amb fulles només a la base, retallades i lluent, tiges gruixudes però baixetes que porten umbel·les de petites flors verdes, i estolons que avancen sota les pedres de les tarteres per fer aflorar noves tiges uns metres enllà. Tot i que *Xatardia scabra* té altres localitats al Pirineu, la major part de la població de l'espècie es localitza en aquesta àrea del Cadí-Moixeró.

Travessant el bosc de pi negre s'arriba a l'antiga mina de barita de la Bòfia, a la qual per seguretat no es permet l'entrada. Sí que és possible recollir, pels voltants de l'entrada de la mina, mostres del mineral barita –sulfat de bari– de color ben blanc, molt dens i de formes escairades.

La sortida va concloure al mirador dels Orris, un indret indispensable i fàcilment ac-

Goniatit fòssil a la calcària Griotte.

Aquilegia viscosa subsp. *montsicciana*

Aster alpinus

Scutellaria alpina

Marmota

cessible des de la carretera de coll de Pal. A més de la vista esplèndida de les muntanyes més altes del Berguedà –Tosa d’Alp, Penyes Altes de Moixeró, Comabona, Pedraforca, Ensija...–, compta amb un panell que explica

la **geologia de la Tosa d’Alp**. Agraïts pel bon dia, per tenir a l’abast les muntanyes i per haver enxampat la florida de tantes plantes pirinenques, vam donar per acabada la sortida. ■

El grup de la ICHN-Bages al cim de Puigllançada

Delegació d’Osona

Lliurament del membre de mèrit del Patronat d’Estudis Osonencs al GNO

El passat dimecres 27 de setembre, al Temple Romà de Vic, es va celebrar l’acte de lliurament del guardó de «Membre de Mèrit 2022 del Patronat d’Estudis Osonencs» a la delegació d’Osona de la ICHN, el Grup de Naturalistes d’Osona. Aquesta distinció es lliura anualment per part del Patronat d’Estudis Osonencs a una entitat o persona que hagi contribuït de manera notable al coneixement i estudi de la comarca d’Osona.

El Patronat va reconèixer el mèrit del GNO en tres grans objectius: estudiar, protegir i divulgar la natura d’Osona, i va distingir el grup com «un col·lectiu unit, emprenedor i animat a engrescar gent jove i gran a practicar el naturalisme com a afició». L’entrega

del guardó va estar precedit per una glossa per part de la biòloga Bet Font, que va fer un resum exhaustiu de la tasca i trajectòria del grup durant els seus vint-i-tres anys d’activitat, i va repassar els projectes i tasques realitzades per l’entitat, especialment importants en un context de canvi global com l’actual. L’acte va seguir amb el lliurament del guardó de part del president del Patronat i un parlament d’agraïment per part de l’actual president del grup, Albert Palou, i un dels membres fundadors i expresident del grup, Carles Martorell. La cerimònia es va tancar amb una taula rodona final, on es va discutir sobre els reptes presents i futurs de les entitats naturalistes. ■

Fotografia de família amb els quatre presidents del GNO. D’esquerra a dreta: Jordi Baucells, Carles Martorell, Caïme Casas, Albert Palou.

Otoño. DE HITA, CARLOS.
Any de publicació: 2023.
224 pàgines. Anaya.

Antaxius, Grup d’estudi dels ortòpters de Catalunya

Trobada anual Antaxius-ICHN 2023

El dia 2 de setembre es va realitzar una nova trobada anual d’Antaxius-ICHN, una jornada oberta a tots els membres del grup amb l’objectiu de compartir experiències i coneixements i alhora realitzar una prospecció en una zona concreta. Cada any s’ha triat un hàbitat diferent i enguany el lloc escollit van ser els Pirineus, concretament la zona del port del Cantó a la comarca del Pallars Sobirà. La primera zona que es va prospectar va ser al mateix port i posteriorment ens vam desplaçar fins a la zona del refugi de les Comes Rubió.

Tot i que la climatologia no va acompanyar gaire, ja que durant molta estona el cel va estar ennuvolat i fins i tot va caure algun petit ruixat, al final es van trobar i observar un bon nombre d’espècies, en total 33 espècies diferents. D’aquestes n’hi va haver algunes d’interessants com la pantigana de muntanya *Callicrania plaxicauda* que és un endemisme dels pirineus lleidatans, o també d’altres interessants com la podisme vespa *Podisme pedestris* o l’arcíptera bigarrada *Arcyptera fusca*. Espècies observades durant la sortida:

(Continua)

- *Gryllus campestris*
- *Nemobius sylvestris*
- *Oecanthus cf. pellucens*
- *Platycleis albopunctata*
- *Tessellana tessellata*
- *Sorapagus catalaunicus*
- *Callicrania plaxicauda*
- *Ephippiger diurnus cunii*
- *Tetrix depressa*
- *Tetrix cf. undulata*
- *Cophopodisma pyrenaica*
- *Podisma pedestris*
- *Calliptamus barbarus*
- *Paracaloptenus bolivarii*
- *Oedipoda caerulescens*
- *Oedipoda coerulea*
- *Aiolopus strepens*
- *Sphingonotus aff. atlas non caeruleans*
- *Pseudochorthippus parallelus cf. erythropus*
- *Omocestus haemorrhoidalis*

- *Omocestus viridulus viridulus*
- *Stenobothrus cf. nigromaculatus*
- *Stenobothrus lineatus*
- *Stenobothrus cf. stigmaticus*
- *Chorthippus dorsatus*
- *Chorthippus biguttulus*

Agraïm a en Ramon M. Batlle l'acompanyament que ens va fer com a bon coneixedor d'aquella zona. ■

Dia dels grills i dels saltamartins

El 16 de setembre passat, membres d'Antaxius van fer visites guiades per conèixer els ortòpters a diferents indrets de Catalunya. Aquest any es van fer visites a 5 comarques, el Bages (a Manresa, amb Santi Guallar i Sergi Fernández, amb 12 participants i 18 espècies trobades), la Segarra (a Florejacs, amb Daniel Espejo, amb 22 participants i 10 espècies trobades), l'Alt Empordà (a càrrec de Joan Ventura i Jean Ichter, amb 14 participants i 15 tàxons observats), el delta del Llobregat (a la pineda del Remolar, a càrrec de Diego Fernández, amb 5 participants i 14 espècies trobades) i la Garrotxa (a Maià de

Montcal, a càrrec de Rafael Carbonell, amb 18 participants i 13 espècies trobades). A algunes de les sortides van assistir famílies amb mainada. A la sortida de la Garrotxa es va poder enregistrar el cant de *Platycleis falx*, que seria nova espècie a la comarca. Enguany es va fer ressò de l'activitat Biodiversidad Virtual, promovent aprofitar aquell cap de setmana per pujar fotografies d'ortòpters. Per saber el llistat complet de les espècies observades a les sortides podeu visitar el portal [web del Grup](http://web.delGrup), així com el d'Ornitho.cat. ■

Societats adherides

Societat Catalana de Lepidopterologia

Dinovenena edició de les Nits de les Papallones a Catalunya i Andorra. Del 15 al 19 de juny es van convocar a tot Europa les Nits de les Papallones de 2023. A Catalunya i Andorra és la Societat Catalana de Lepidopterologia (SCL) la que ha organitzat aquesta activitat un cop l'any, des del 2004, a excepció del 2020 per raons de tots conegudes. En el cas d'Andorra l'organització és compartida amb Andorra Recerca + Innovació i a Catalunya s'hi sumen els membres de la plataforma Biodiversitat Virtual.

Quan encara s'està acabant de recopilar i processar tota la informació subministrada pels col·laboradors, tot apunta que els resultats globals seran molt interessants.

Com ja és habitual, la participació va superar el centenar de persones, tenint en compte els assistents a les dues activitats obertes al públic celebrades a la vall d'Ordino, a Andorra, i al santuari de Puig-l'agulla, a Osona. La cinquantena de localitats visitades van

representar més de la meitat de les comarques de Catalunya i Andorra. Particularment interessant va ser l'esforç per fer censos en comarques que en edicions anteriors havien rendit menys espècies, com ara l'Alt i el Baix Penedès, la Selva o la Terra Alta. Encara no es disposa de la llista definitiva d'espècies observades que a hores d'ara ja passa de les 500.

La suma de les dades aplegades en les dinou primeres edicions de les Nits de les Papallones corresponen a prop de 1.900 espècies de lepidòpters, observades en unes 600 localitats. Totes les comarques de Catalunya i Andorra han estat visitades almenys en una ocasió, com també molts espais del PEIN, essent el millor coneixement de la distribució dels nostres lepidòpters, un dels principals objectius d'aquesta activitat. Els resultats de cada edició es publiquen regularment a les pàgines del *Butlletí de la SCL* on, més endavant, podran ser consultats els d'aquesta dinovenena edició. ■

Societat Catalana d'Herpetologia

Conservant la població de tortuga mediterrània de l'Albera i el seu ecosistema.

Testudo h. hermanni

Oryctolagus cuniculus

A la serra de l'Albera hi habita la darrera població natural de tortuga mediterrània (*Testudo h. hermanni*) de tota la península Ibèrica, que ocupa una superfície propera a les 20.000 ha. La tortuga mediterrània, igual que moltes altres espècies de tortugues del món, es troba en una situació crítica que ha fet que la intervenció humana sigui essencial per aturar el seu declivi i evitar-ne l'extinció.

Avui en dia, la depredació és una de les principals causes de regressió de l'espècie al massís, i espècies com la guineu, la fagina, el teixó o el senglar tenen un fort impacte sobre la població de tortugues, afectant especialment postes i juvenils. Aquesta pressió per part dels depredadors sobre les tortugues es veu agreujada per l'absència gairebé total del conill de bosc (*Oryctolagus cuniculus*) a la zona, que sovint és la base (quantitativa) de l'alimentació dels carnívors en els ambients mediterranis i, per tant, llur absència afecta directament els equilibris dins de la xarxa tròfica.

Tenint en compte aquesta problemàtica, la Societat Catalana d'Herpetologia amb el

suport de la Diputació de Girona i en col·laboració amb la finca de Baussitges, ha dut a terme un projecte de reintroducció de conill a la zona de l'Albera, d'on pràcticament va desaparèixer a causa de la greu afectació de diverses malalties infeccioses. L'objectiu és recuperar el conill per tal que funcioni com a presa alternativa per als actuals depredadors de tortuga mediterrània.

Durant el desenvolupament del projecte, s'han dut a terme diverses actuacions d'adequació de l'hàbitat, s'han construït 20 vedrunes artificials, s'han sembrat diverses plantes farratgeres i s'ha reparat i ampliat el tancat perimetral de la zona on, finalment, s'han alliberat més de 200 conills de bosc, tots ells vacunats contra la mixomatosi i les malalties vírico-hemorràgiques.

Es preveu que aquestes actuacions no només afavoreixin indirectament a la supervivència i conservació de la població de tortuga, sinó que la presència de conill propiciï el manteniment d'un paisatge heterogeni i més resilient a incendis, a més de contribuir en la conservació d'altres espècies amenaçades que també es beneficiaran de la seva presència, com ara turó (*Mustela putorius*) i l'ànguila cuabarrada (*Aquila fasciata*). ■

Novetats editorials

Els rèptils dels Països Catalans

Aquest estiu s'ha publicat una nova guia de camp dels rèptils dels Països Catalans que forma part de la col·lecció Maluquer de l'editorial Brau.

Aquesta guia de camp, de 192 pàgines, ofereix una informació clara, totalment actualitzada i de màxim rigor científic esdevenint una eina d'observació i identificació adreçada a tots els públics, que destaca la importància dels rèptils i contribueix a esvaïr els prejudicis que sovint se'ls atribueixen.

El llibre és resultat del treball de deu autores i autors, experts en rèptils, vinculades a la recerca, a la conservació i a la divulgació, i amb la col·laboració de nombroses persones, entitats i institucions.

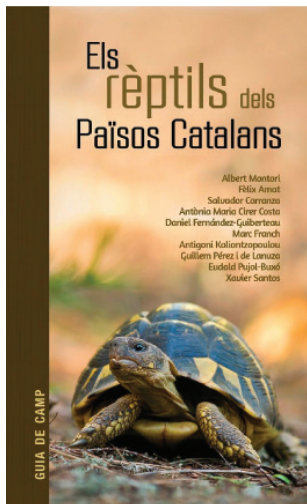
La guia de camp s'articula en dos blocs, un primer amb una introducció al món dels rèptils i un segon amb fitxes d'identificació de totes les espècies de rèptils dels Països Catalans, sempre amb un ampli recull d'imatges d'elevada qualitat de les diferents espècies que mostren detalls, variacions de coloració, fenologia o hàbitats entre d'altres.

El primer bloc, doncs, inclou diverses consideracions generals sobre aquest grup faunístic com ara l'origen i l'evolució dels rèptils actuals i la seva diversitat, aspectes de la seva biologia i ecologia (naixement i fase d'ou, creixement i desenvolupament,

alimentació, respiració, reproducció, etc.), la seva observació (on, com i quan s'ha de fer) i quines són les amenaces que pateixen els rèptils (pèrdua i degradació de l'entorn, espècies invasores, incendis forestals, malalties emergents, canvi climàtic, contaminació química, etc.). Aquest bloc finalitza amb una clau de diferenciació entre espècies similars, amb il·lustracions d'excel·lent qualitat que permeten discernir aquells caràcters clau per distingir espècies.

El segon bloc se centra, una a una, en les espècies presents als Països Catalans. La guia consta de 49 fitxes d'espècies autòctones i al·lòctones que inclouen les quatre espècies de tortugues marines, dues d'aigua dolça i dues de terrestres, 23 espècies de sargantanes, dragons i llargardaixos, 14 espècies de serps i altres. A més, s'inclouen quatre espècies exòtiques. Les fitxes ofereixen una descripció detallada de les espècies, els seus hàbitats principals, aspectes de la seva biologia, l'ecologia i el comportament, la seva distribució i variacions geogràfiques, el seu estat de conservació i les principals amenaces, tot recolzat per un mapa de distribució molt detallat i actualitzat.

Per tancar el llibre, hi trobarem un apartat bibliogràfic de referència, un índexs alfabètic d'espècies per nom científic i per nom comú, per facilitar la consulta així com una petita biografia de les autores i autors. ■

Autors: ALBERT MONTORI, FÈLIX AMAT, SALVADOR CARRANZA, ANTÒNIA MARIA CIRER COSTA, DANIEL FERNÁNDEZ-GUIBERTEAU, MARC FRANCH, ANTIGONI KALIONTZOPOULOU, GUILLEM PÉREZ I DE LANUZA, EUDALD PUJOL-BUIXÓ I XAVIER SANTOS.

Col·lecció Maluquer, número 8. Brau Edicions, 192 p. Primera Edició: juliol 2023. ISBN: 978-94-18096-57-0.

Dr. Jacint Nadal Puigdefàbregas

Aquest és el primer NOTÍCIES DE LA ICHN que el Dr. Jacint Nadal i Puigdefàbregas, president de la ICHN els anys 93 i 94, no podrà llegir. Hem volgut fer-li aquest petit homenatge, en forma de paraules sentides de socis que ens les han fet arribar.

«Permeteu-me que comenci amb paraules pròpies, reconeixent la meua estimació, admiració i respecte per Jacint Nadal, persona sàvia i bona que no vaig tenir gaire ocasió de tractar però que, en totes les ocasions en que ho vaig fer, vaig apreciar la seva amable mirada i paraules acollidores, el seu interès en el meu fer i la seva capacitat de posar-te en valor. Apreciat i admirat Jacint, gràcies per haver-hi sigut de la manera que hi has estat.» JORDINA BELMONTE

Jacint Nadal Puigdefàbregas

«Com a professor recordo al Dr. Jacint Nadal com un docent que mitjançant les historietes de les seves vivències explicava l'assignatura dels cordats i com a company una persona molt entranyable i disposada sempre a ajudar; mai em va fer sentir inferior i sempre s'interessava per tots.» JULI PUJADE-VILLAR»

«El Dr. Jacint Nadal, expert especialista en vertebrats i mestre de gran part dels biòlegs

catalans. Els que el vam conèixer sabem que sempre tenia les portes obertes del seu despatx per a tothom fent seus els nostres problemes. Tanmateix, també va ser un mestre de la vida, ja que amb el seu exemple d'exquisida educació, bonhomia i saber fer, ens va orientar en el camí a seguir a molts dels que ens considerem deixebles seus.» ALBERT MASÓ

«Va ser el meu director de Tesi, una persona molt important per a mi. DEP.» XAVIER TURON

«Els nostres condols a la ICHN per aquesta trista pèrdua.» MONTserrat UBACH-TARRÉS, presidenta de l'ICEK

«Al cel sigui, descansi en pau.» CARMÉ BALET

«Que descansi en pau.» LLUÏSA PUJOLRIU

«Que en pau descansi. Gràcies per aquest homenatge tan merescut.» JULI MAURI

«Del seu pas per la Presidència de la ICHN en conservo un gran record per la seva generositat, amabilitat i bon fer. És de les persones que sense proposar-s'ho et regalen grans lliçons de vida.» ISABEL MUNUJOS. ■

Dr. Ramon Maria Masalles Saumell

Aquest més d'octubre ens ha deixat també orfes del somriure alegre i amable i del parlar singular de Ramon Maria Masalles i Saumell, professor de Botànica a la UB i company molt estimat dels botànics d'arreu i ben segur de moltes persones més. Com a soci molt actiu de la ICHN formà part del Consell Directiu com a vicepresident el període 1974-1975 i com a vocal el període 1981-1982. Va ser dels primers convocats a participar en la redacció del *Llibre blanc*. És un dels autors de l'article «El paisatge vegetal del delta de l'Ebre» dels *Sistemes naturals dels sistemes del delta de l'Ebre* (1977) i de l'article sobre vegetació arvensa del llibre *Els sistemes naturals dels Aiguamolls de l'Empordà* (1994).

Ramon Maria Masalles

i Ramon M. Masalles un estudi sobre el patrimoni natural de la comarca de Barcelona, el primer que encarregava una administració pública a Catalunya i que es va publicar el 1979. L'any 1975 participà en la Sessió Conjunta amb la Societat Catalana de Biologia, on presentà una ponència a sobre l'entorn metropolità de Barcelona, qüestió aquesta que també tractà en les sessions de divulgació, organitzades conjuntament amb el Centre Excursionista de Catalunya. Va impartir, conjuntament amb Julià Molero, el curs naturalista «Flora i vegetació de les muntanyes de Prades», l'any 2012.

Et trobàvem a faltar aquest temps de malaltia i ho farem ja sempre més. Tens un gran espai en la memòria dels que hem tingut la sort de conèixer-te i compartir ciència i vida. Descansa en pau. ■

La xarxa secreta de la natura. WOHLLEBEN, PETER. Any de publicació: 2023. 216 pàgines. Cossetània Edicions.

Asilvestrados. El regreso de la naturaleza a nuestras tierras. TREE, ISABELLA. Any de publicació: 2023. 408 pàgines. Capitán Swing.

Vols rebre el NOTÍCIES més aviat, en color i amb enllaços als documents anunciats?

Contacta amb la Secretaria de la Institució (ichn@iec.cat) i demana la versió en format pdf!

Les xarxes socials de la ICHN

Seguiu les novetats relacionades amb les activitats de la ICHN a:

Seguiu les novetats relacionades amb les activitats de la ICHN a [Twitter](#), [Facebook](#), [Instagram](#) i al nou canal [Youtube](#).

Amb el suport de

fundada el 1899

ICHN

Institució Catalana d'Història Natural

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Redacció: ICHN
C. del Carme, 47
08001 Barcelona
Tel. 933 248 582
Fax 932 701 180
A/e: ichn@iec.cat
A/I: <http://ichn.iec.cat>

Imprimeix: IMPREMTA BADIA, SL
ISSN: 2339-5672
Maqueta: Albert Beltran
Dipòsit Legal: B.39829-1995

Legislació

Andorra

Ordre ministerial de data 21-6-2023 relativa a la **temporada de caça** i als plans de caça per als anys 2023-2024. BOPA núm. 81 de 28 de juny de 2023.

Aragó

DECRETO 96/2023, de 14 de junio, del Gobierno de Aragón, por el que se modifican los **órganos de participación de los espacios naturales protegidos** declarados en Aragón. BOA núm. 118 de 22 de juny de 2023.

Catalunya

ACORD GOV/155/2023, de 18 de juliol, pel qual es crea el Programa temporal de suport per a la **restauració d'espais afectats per activitats extractives**. DOGC núm. 8962 de 20 de juliol de 2023.

Illes Balears

Decret 29/2022 d'1 d'Agost pel qual s'aprova el Pla de gestió Natura 2000 **Illots del llevant d'Eivissa**. BOIB núm. 100 de 2 d'agost de 2022.

País Valencià

ORDRE 18/2023, de 30 de juny, de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, per la qual s'aprova la cartografia i catalogació previstes en el Decret 64/2022, de 20 de maig, del Consell, per a la conservació de **praderies de fanerògames marines** en la Comunitat Valenciana. DOGV núm. 9633 de 6 de juliol de 2023.

DECRET 91/2023, de 22 de juny, del Consell, pel qual s'aprova el Reglament de la **Llei 3/1993, de 9 de desembre, forestal** de la Comunitat Valenciana. DOGV núm. 9634 de 7 de juliol de 2023. ■

Agenda

Delegació d'Osona - GNO

Cicle «Descobreix els sistemes naturals» 2023

Dissabte 21 d'octubre de 2023, de 9h a 14 h, «**Els bolets**», a càrrec de Jordi Baucells, Grup de Naturalistes d'Osona (GNO-ICHN).

Dissabte 4 de novembre de 2023, de 10 a 14 h, «**Descobrim el que trepitgem**», a càrrec de Jordi Vilà i Ingrid Soriguera, Geòleg.cat i Grup de Naturalistes d'Osona (GNO-ICHN).

Per a més informació i inscripció, consulteu el web del [GNO](#) o del [Museu del Ter](#).

XXXVIII Jornades científiques sobre el karst en conglomerats de Catalunya

Dissabte 28 i diumenge 29 d'octubre de 2023, a Montblanc – l'Espluga de Francolí (Tarragona). Per a més informació i inscripció, consulteu el [web del SEDECK](#).

Han col·laborat en la redacció d'aquest NOTÍCIES:

Fèlix Amat, Jordi Badia, Jordina Belmonte, Salvador Carranza, Salvador Cid, Antònia Maria Cirer, Jordi Corbera, Jordi Dantart, Daniel Fernández, Marcos Fernández, Marc Franch, Josep Germain, Antigoni Kaliontzopoulou, Albert Masó, Albert Montori, Guillem Pérez, Juli Pujade, Eudald Pujol, Xavier Santos, Xavier Soler, Florenci Vallès, Francesc Vallhonrat, Joan Ventura i Marc Vilella.